

УДК 338.43.01:636(477)

Бурлака Н.І., кандидат економічних наук, доцент
Романенко Т.Д., старший викладач
Вінницький національний аграрний університет

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ

Дослідженням сучасних проблем ефективного функціонування та розвитку галузі тваринництва. Задоволення потреб населення України в продуктах харчування значною мірою залежить від стану галузей продуктивного тваринництва.

Ключові слова: продукти харчування, потреби населення, споживання, м'ясо, ціноутворення, ефективність.

На сучасному етапі розвитку сільського господарства в період формування ринкових відносин перед агропромисловим комплексом України поставлені великі завдання – досягти сталого зростання сільськогосподарського виробництва, надійного забезпечення країни продуктами харчування і сільськогосподарською сировиною. Для виконання цих завдань повинні бути задіяні всі резерви.

Головна мета сільськогосподарського виробництва забезпечення населення високоякісними продуктами харчування, переробної галузі сировиною, а також створення фонду відповідної продукції для зовнішньої торгівлі. У вирішенні давніх проблем важливу роль відіграє тваринницький комплекс, оскільки тваринництво та виробництво продуктів харчування його переробки посідають одне з головних місць в АПК.

Широке коло питань, пов'язаних із дослідженням сучасних проблем ефективного функціонування та розвитку галузі тваринництва, знайшло відображення у працях П.Березівського, В. Зимовця, О. Крисального, М. Коржинського, В. Меселя-Веселяка, В. Рибалка, П. Щепієнка, Ф. Ярошенка та інших науковців.

Задоволення потреб населення України в продуктах харчування значною мірою залежить від стану галузей продуктивного тваринництва. Найважливішою галуззю продуктивного тваринництва України є скотарство, яке постачає незамінні продукти харчування і цінну сировину для харчової і переробної промисловості. У результаті господарського використання великої рогатої худоби одержують молоко, що відзначається високими харчовими якість і є сировиною для молочних продуктів.

Важливе значення у забезпеченні населення м'ясопродуктами має максимально повне використання всіх харчових компонентів тваринницької сировини, зниження трудомісткості виробництва м'ясних продуктів, зростання їх біологічної цінності. Першорядну роль у раціоні харчування людини відіграє білок, значна частина якого міститься у сполучних тканинах тварин. Як відомо, м'ясо являється основним джерелом повноцінного білка для організму. У раціоні харчування білки тваринного походження повинні становити 60% загальної кількості спожитих [1, с.207].

Київським НДІ гігієни харчування, нині Державним науково-дослідним центром з проблеми гігієни харчування, було встановлено раціональні норми споживання м'яса та продуктів його переробки та рекомендовано їх споживання в наступних обсягах (табл. 1)

Таблиця 1. Рекомендовані раціональні норми споживання м'яса та продуктів його переробки на одну особу, кг/рік

Продукція	Показник	
	Норма	У середньому
Яловичина	17 - 20	19,5
Свинина	17 - 24	20,5
М'ясо птиці	13 - 21	17,0
Баранина	1 - 3	2,0
Ковбаси	15 - 19	17,0
Сало	3 - 4	3,5
Субпродукти 1 категорії	2 - 4	3,0
Субпродукти 2 категорії	2 - 4	3,0
Разом	70 - 101	85,5

Незважаючи на сприятливі в Україні умови для розвитку галузі тваринництва, обсяги виробництва та споживання продукції з розрахунку на одну особу не відповідають раціональним нормам і є значно нижчими порівняно з іншими країнами світу. Так, наприклад, у 2009 році в Україні обсяги виробництва м'яса (в забійній вазі) на одну особу становили 42 кг, тоді як у Данії цей показник досягнув 345,6 кг, Ірландії – 196, Австралії – 190,3, Нідерландах – 152,3, США – 132,3 кг. Виробництво молока на одну особу в Україні у 2009 році становило 254 кг, тоді як в Ірландії цей показник досягнув 1190 кг, Данії – 880, Нідерландах – 691 кг [1, с.209].

На початку 90-х років в агропромисловому комплексі України почалися радикальні економічні перетворення – ліквідовано державну централізовану систему управління, відбулася лібералізація цінової політики, що призвело до різкого диспаритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, фактично припинилася державна підтримка села. Тваринництво перетворилось на збиткову галузь, якою стало не вигідно займатися. Дестабілізуючі процеси в галузі прийняли обвальний характер, в наслідок чого в усіх без виключення типах тваринницьких господарств погіршилися результати їх господарської діяльності [3, с.16].

Починаючи з 1991 року спостерігається поступове зменшення пропозиції м'ясної продукції на ринку продовольчих товарів. Це зумовлено з одного боку зменшенням виробництва м'яса внаслідок загальної економічної кризи, а з другого – із досить значним вивезенням м'яса і м'ясопродуктів. Спад виробництва м'яса характеризується скороченням поголів'я ВРХ, зниженням м'ясної продуктивності тварин, зниженням майже на 40% середньодобового приросту живої маси на вирощуванні і відгодівлі ВРХ, збільшенням падежу худоби, недостатнім використанням виробничих потужностей, зменшенням заробітної плати працівників галузі. Скорочення виробництва м'яса, збільшення рівня цін, зниження платоспроможності населення в свою чергу “сприяло” створенню такої ситуації на українському ринку, яка характеризується помітним зменшенням споживання м'яса на

душу населення за рік [1, с. 201].

Тривалий час тваринництво у нашій країні розвивалось екстенсивно, що не давало змоги швидкими темпами збільшувати виробництво продукції цієї галузі. Процес інтенсифікації потребує різкого прискорення науково-технічного процесу, підвищення ефективності досліджень та нової системи впровадження досягнень науки у виробництво.

Генетичний потенціал м'ясності вітчизняних порід досяг високого рівня. Приріст живої маси більшості порід великої рогатої худоби становить 800-1000г за добу, свиней - 600-700 овець – 180-220, бройлерів – 30г. Безумовно, необхідне подальше підвищення генетичного потенціалу продуктивності тварин, але зараз цей фактор неголовний. Головним фактором збільшення виробництва продукції тваринництва, в тому числі м'яса, є умови, що дають змогу використовувати стратегічний потенціал продуктивності тварин. Підвищення продуктивності галузі тваринництва в цілому залежить від стабільності кормової бази, науково обґрунтованої системи, оптимізації структури виробництва кормів і підвищення їх якості.

Для забезпечення населення України продуктами тваринництва згідно з рекомендованими нормами (м'яса та м'ясопродуктів у розрахунку на м'ясо необхідно 80 кг на людину на рік, молока – 380 кг, яєць – 290 шт.) і задоволення інших потреб у продуктах цієї галузі виробництво м'яса (в забійній масі) в розрахунку на душу населення слід довести до 95 кг, молока – 410 кг, яєць – до 310 шт.

Одним із напрямів розв'язання проблеми забезпечення населення м'ясом та продуктами його переробки повинно стати відродження вітчизняного тваринництва, досягнення високої економічної ефективності виробництва тваринницької продукції.

Виходячи з раціональної норми споживання м'яса та продуктів його переробки, а також прогнозу населення, обсяги споживання м'яса на одну особу, за розрахунками науковців, будуть наступними (табл. 2.)

Таблиця 2. Прогноз населення споживання м'яса

Продукція	На одну особу, кг/рік				Всього, тис. тонн			
	2009 р. факт	Прогноз			2009 р. факт	Прогноз		
		2015 р.	2020 р.	2030 р.		2015 р.	2020 р.	2030 р.
Яловичина	9,7	17,0	26,4	33,0	444,0	764,4	1173,3	1445,9
Свинина	16,1	26,0	34,1	38,0	741,0	1169,1	1515,5	1665,0
М'ясо птиці	23,0	26,0	28,0	28,0	1060,0	1169,1	1244,4	1226,8
Баранина та її види	1,0	1,0	1,6	2,0	45,0	44,9	71,2	87,6
Разом	49,8	70,0	90,1	101,0	2290,0	3147,5	4004,3	4425,3

Концентрація регіонального розміщення галузей тваринництва в Україні передбачає самозабезпеченість регіонів та областей продуктами галузі, найповніше використання ресурсів кормових культур відповідно до зональних областей їх виробництва, підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва, функціонування галузі на принципах самофінансування, раціональне використання основних фондів і трудових ресурсів.

З метою переведення галузі на інтенсивний шлях розвитку необхідно

використати повністю всі фактори, що визначають ефективність тваринництва. Насамперед – це підвищення генетичного потенціалу продуктивності тварин та повноцінності їх годівлі шляхом зміцнення кормової бази; впровадження сучасних високопродуктивних технологій виробництва продуктів тваринництва, передових методів організації праці та управління галуззю; оптимізація структури тваринництва, зміна економічного механізму господарювання. [2, с.12].

У м'ясному скотарстві, як було доведено, інтенсивна технологія високоефективна при застосуванні цехової системи виробництва яловичини та відтворення стада в поєднанні з промисловими технологіями. Цілком очевидні переваги комплексів, де затрати праці набагато нижчі порівняно із звичайними фермами, а продуктивність тварин вища, що дуже важливо для підвищення ефективності галузі. Промислові методи, які ґрунтуються на комплексній механізації трудомістких процесів, необхідно застосовувати і на звичайних фермах, а не тільки на комплексах. Дані методи передбачають насамперед перехід на прогресивні форми організації праці, її поділ, внутрішню спеціалізацію, а не тільки технічну переоснащеність. Значною мірою виробництво яловичини базується на використанні дешевих природних кормів рослинного походження. Проте, одержані з природних пасовищ і сіножатей корми не можуть повністю забезпечити повноцінної годівлі, навіть з урахуванням побічної продукції. Створюються необхідні умови для організації міцної кормової бази на основі поєднання виробництва кормів на природних угіддях з польовим кормовиробництвом при наявності значних площ пасовищ і лук в окремих зонах. Саме шляхом використання всіх джерел надходження кормів можна створити необхідні умови, тобто кормові ресурси для розвитку виробництва яловичини [1, с. 158].

Виробництво яловичини в нашій країні відбувалося за рахунок вирощування і відгодівлі надремонтного і вибракуваного молодняку. Але це не вирішувало проблеми повного забезпечення населення м'ясом. І тому слід шукати додаткові резерви, головним з яких, як свідчить світовий досвід, є розвиток спеціалізованого м'ясного скотарства, як самостійної галузі тваринництва.

Важливим напрямом створення спеціалізованого м'ясного скотарства може бути також цілеспрямоване розведення та поліпшення м'ясних якостей комбінованих молочно-м'ясних порід, насамперед симентальської.

На думку зарубіжних експертів в Україні, як і в інших країнах Східної Європи, існує невинувато великий дефіцит інвестицій у тваринництво та диспаритет між потенційними ресурсами у вигляді поголів'я тварин з високим генетичним потенціалом продуктивності і вкладення капіталів, що небезпечно для економічної і політичної стабільності в країні [1, с. 237].

Одним з важливих завдань на сьогодні, які постають перед керівниками, спеціалістами та науковцями, є забезпечення раціонального використання матеріальних засобів та коштів. Це в свою чергу означає, що кожна вкладена у розвиток м'ясного скотарства гривна має дати щонайменше 30–35коп. прибутку. Отже, весь комплекс факторів підвищення ефективності виробництва яловичини в м'ясному комплексі можна об'єднати в 4 групи:

- природні – поліпшення породного складу, підвищення рівня годівлі худоби;
- технологічні – удосконалення системи утримання та поліпшення годівлі, підвищення рівня механізації виробничих процесів, впровадження прогресивних технологій, дотримання технологічної дисципліни;
- організаційного поглиблення внутрігосподарського поділу праці,

удосконалення структури стада, використання прогресивних форм організації праці та матеріального стимулювання, дотримання трудової дисципліни, впровадження досягнень науки і передового досвіду;

- соціальні – підвищення кваліфікації працівників, уніфікація процесів та оволодіння суміжними, поліпшення умов праці та побуту, зростання культурного рівня працівників.

На економічну ефективність виробництва яловичини значно впливають строки відгодівлі та вік молодняка, що реалізується при досягненні оптимальних кондицій. Інтенсифікація м'ясного скотарства, а насамперед підвищення рівня годівлі молодняка, забезпечують досягнення відповідної здавальної маси у більш стислі строки і значне підвищення вгодованості худоби. Концентрація відгодівельного поголів'я і широке застосування досягнень науки та передового досвіду забезпечують високий рівень ефективності вирощування і відгодівлі молодняка великої рогатої худоби на індустріальній основі.

Ступінь порівняльної економічної ефективності окремих галузей тваринництва або груп худоби досить повно можна характеризувати також за допомогою такої системи основних та допоміжних показників: основні – виробництво продукції (в натуральному або вартісному виразі) в розрахунку на одну середньорічну голову худоби, середньорічного працівника галузі, 1 людино-годину, 100 грн. витрат виробництва, 100 грн основних виробничих фондів галузі; розмір чистого і валового доходу на 1 середньорічну голову, середньорічного працівника галузі, 1 людино-годину; середньорічна і середньодобова продуктивність худоби; витрати кормів; трудо- і матеріаломісткість; виробнича собівартість в розрахунку на 1ц продукції; середня ціна реалізації 1ц продукції; повна собівартість 1ц продукції; фондомісткість; рівень рентабельності. Допоміжні включають: витрати кормів, праці, виробництва; вартість основних фондів галузі на середньорічну голову худоби; вартість валової продукції на 100 кормових одиниць спожитих кормів, на 100 грн. витрат на корми. Ступінь економічної ефективності виробництва яловичини значною мірою залежить від раціонального використання кормів [4, с. 137].

Підвищення економічної ефективності забезпечує зростання доходів господарств, що є основою розширення і вдосконалення виробництва, підвищення оплати праці та поліпшення культурно-побутових умов працівників галузі. Проблема підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва полягає в тому, щоб на кожну одиницю витрат (матеріальних, трудових і фінансових) досягти суттєвого збільшення обсягу виробництва продукції, необхідної для задоволення матеріальних і культурних потреб суспільства [4, с. 123].

Ринкові умови вимагають комп'ютеризації галузі, створення банку даних, видання каталогів, систематичної інформації про кращий генофонд порід у нашій державі та інших країнах світу, маркетингу. Отже, створення галузі спеціалізованого м'ясного скотарства в Україні потребує комплексного розв'язання проблеми, що дасть змогу створити стратегічні ресурси продукції, породи, які стануть національним надбанням, забезпечити м'ясом і м'ясопродуктами за науково обґрунтованими нормами харчування, а також поліпшити життєвий рівень населення. Але для цього галузі необхідна державна підтримка – фінансові та матеріальні вкладення на формування племінного й товарного поголів'я, створення потужностей по безвідхідній переробці продукції, культурних пасовищ, спеціалізованої переробної промисловості тощо. Практично в усіх розвинених країнах світу і навіть у США — світового лідера розвитку

м'ясного скотарства ця галузь отримує дотації.

Серед факторів, що визначають продуктивність тварин, рівень і обсяг виробництва яловичини, вирішальне значення має повне і безперервне забезпечення галузі різноманітними повноцінними і дешевими кормами. Подальший розвиток м'ясного скотарства залежить від використання продуктивного потенціалу тварин, що, в свою чергу, визначається умовами утримання тварин, передусім кількістю і якістю кормів. Система годівлі худоби різних статевих-вікових груп має бути науково обґрунтованою, якнайповніше відповідати умовам кормовиробництва і завданням виробництва продукції в господарстві. Вона вимагає не тільки достатньої кількості кормів, повної збалансованості їх за поживними речовинами, а й економічного обґрунтування типів годівлі. Стійкість кормової бази повинна забезпечуватися на основі раціонального поєднання польового й лукопасовищного кормовиробництва; підвищення врожайності зернофуражних та інших культур; застосування прогресивних технологій їх заготівлі, переробки і згодовування.

Важливим заходом щодо відродження галузі має стати відновлення державних закупівель тваринницької продукції у сільськогосподарських товаровиробників і гарантування їм мінімальних закупівельних цін [3, с. 20].

З усіх проблем підвищення ефективності галузі тваринництва вирішальне значення має система ціноутворення. Вона повинна стимулювати зростання обсягів виробництва, зниження собівартості продукції й поліпшення її якості від якої залежить внутрішній попит і експорт, підтримувати рівень доходів товаровиробників, забезпечувати відтворення виробництва.

Література

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) [Присяжнюк В.М., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В.Зубця, П.Т. Саблука, В.Я.Меселя-Веселяка, М.М.Федорова. – К.: ННЦІАЕ, 2011.-108с.
2. Основи перспективних технологій виробництва продукції тваринництва / Г.М. Калетник, М.Ф. Кулик, В.Ф.Петриченко та ін.; за ред. Г.М. Калетніка, М.Ф. Кулика, В.Ф. Петриченка, В.Д. Хорішка. – Вінниця: «Енозіс», 2007. – 584 с.
3. Мазуренко О.В.. Тенденції розвитку тваринництва в Україні / О.В.Мазуренко // Економіка АПК. – 2011. - № 8. – С.16.
4. Саблук П.Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / Саблук П.Т., Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С.3-13.

References

1. Agricultural sector of Ukraine (the state and prospects of development) / [Prysyazhnyuk V.M., Barb M., Sabluk P.T. and others.], ed. M.V. Prysyazhnyuka, M.V. Zubtsya, P.T. Sabluk V.Ya.Meselya-Veselyaka, M.M.Fedorova. - K. NNTSIAE, 2011.-108s.
 2. Fundamentals of Advanced Technologies of livestock production / G.M. Kaletnik, M.F. Kulik, V.F.Petrychenko etc. Edited .. G.M. Kaletnik, M.F. Kulik, V. Petrychenko, V.D. Khoroshko. - Kiev: "Enozis" 2007. - 584 p.
 3. Mazurenko O.V.. Trends in livestock in Ukraine / O.V.Mazurenko // Economy APC. - 2011. - № 8. - S.16.
 4. Sabluk P.T. Agrarian reform in Ukraine (achievements, problems and solutions) / Sabluk P.T., Mesel-Veselyak V.J., M.M. Fedorov // Economy APC. - 2009. - № 12. - S.3-13.
-

УДК 338.43.01:636(477)**ПУТИ РАЗВИТИЯ ОТРАСЛИ ЖИВОТНОВОДСТВА В УКРАИНЕ /
Бурлака Н.И., Романенко Т.Д.**

В мясном скотоводстве, как было доказано, интенсивная технология высокоэффективна при применении цеховой системы производства говядины и воспроизводства стада в сочетании с промышленными технологиями. Вполне очевидные преимущества комплексов, где затраты труда намного ниже по сравнению с обычными фермами, а продуктивность животных выше, что очень важно для повышения эффективности отрасли. Данные методы предусматривают прежде всего переход на прогрессивные формы организации труда, его разделение, внутреннюю специализацию, а не только техническую переоснащенность. Значительной степени производство говядины базируется на использовании дешевых естественных кормов растительного происхождения. Создаются необходимые условия для организации прочной кормовой базы на основе сочетания производства кормов на естественных угодьях с полевым кормопроизводством при наличии значительных площадей пастбищ и лугов в отдельных зонах. Именно путем использования всех источников поступления кормов можно создать необходимые условия, то есть кормовые ресурсы для развития производства говядины [1, с.158].

Для обеспечения населения Украины продуктами животноводства согласно рекомендованным нормам (мяса и мясопродуктов в расчете на мясо необходимо 80 кг на человека в год, молока - 380 кг, яиц - 290 шт.) И удовлетворения других потребностей в этой области производство мяса (в убойной массе) в расчете на душу населения следует довести до 95 кг, молока - 410 кг, яиц - до 310 шт.

Одним из направлений решения проблемы обеспечения населения мясом и продуктами его переработки должно стать возрождение отечественного животноводства, достижения высокой экономической эффективности производства животноводческой продукции.

Из всех проблем повышения эффективности отрасли животноводства решающее значение имеет система ценообразования. Она должна стимулировать рост объемов производства, снижения себестоимости продукции и улучшение ее качества от которой зависит внутренний спрос и экспорт, поддерживать уровень доходов товаропроизводителей, обеспечивать воспроизводство производства.

Ключевые слова: продукты питания, потребности населения, потребление, мясо, ценообразование, эффективность.

UCC 338.43.01:636(477)**DEVELOPMENT PATH OF STOCK-BREEDING IN UKRAINE / Burlaka N.I.,
Romanenko T. D.**

Researching of modern problems of the effective operation and development in stock-breeding. Satisfaction of necessities of population of Ukraine in food stuffs depends on the state of industries of productive stock-breeding.

It has proof, that intensive technology in beef cattle is high-efficiency at application of the workshop system in production of beef and recreation of herd in combination with industrial technologies. It is quite obvious advantages of complexes, where labor costs are much lower compared to conventional farms and animal productivity is higher, that is very important for increasing efficiency in the sector. These methods envisage first of all passing

to the progressive forms of organization of labour, its division, internal specialization, but not only technical reequipment. The production of beef is based largely on the use of cheap natural forage of phytogenous. Necessary conditions for organization of strong feed base on the basis of combination of production of forage on natural lands with field feed production are created at presence of considerable areas of pastures and bow in separate zones. Exactly by the use of all sources of receipt of forage it is possible to create necessary conditions, such as forage resources for development of beef production [1, p.158].

According to the recommended norms for providing of population of Ukraine by foods of stock-raising (meat and meat products per 80 kg of meat should be per person per year, milk - 380 kg, eggs - 290 pcs.) and other needs in the products of this industry, meat production (slaughter weight) per capita should be brought up to 95 kg of milk - 410 kg, eggs - up to 310 pieces.

The revival of domestic stock-breeding, achievement of high economic efficiency in production of stock-breeding goods must become one of decisions of problem in providing of population meat and foods of its processing.

The system of pricing has fundamental importance from all problems of increase of efficiency in stock-breeding. It must stimulate the increase of production, decline of prime cost and improvement of its quality, support the level of profits of commodity producers, provide the recreation of production. Internal demand and export depend from the system of pricing.

Key words: food, needs of the population, consumption, meat, pricing, effectiveness.

Рецензент: Кучерявий В.П., доктор с.-г. наук, Вінницький національний аграрний університет